

ЦАГДААГИЙН АЛБА ХААГЧИЙН ЗАХИРГААНЫ ЭРХ ЗҮЙН ХАМГААЛАЛТЫН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ ЗАРИМ АСУУДАЛ.

Зэвэгийн Цэрэнбат.

ОХУ-ын ДХЯ-ны Москвагийн их сургуулийн докторант,
цагдаагийн дэдхурандаа.

Судлаач өмнөх дугаарт цагдаагийн алба хаагчийн захиргааны эрх зүйн хамгаалалтын ойлголт, мөн чанар, онцлог, эрх зүйн баталгаа, тодорхой төрлийн алба хаагчидад үзүүлэх нийгэм, эрх зүйн хамгаалалтын онол, арга зүйн талаар өгүүлсэн нийтлэл хэвлүүлсэн. Энэ удаад алба хаагдын дунд “цагдаагийн алба хаагчийн нийгэм, эрх зүйн хамгаалалт (баталгаа) - ын өнөөгийн байдал” сэдвээр явуулсан санал асуулга, судалгааны ажлын дүн, цаашид энэ талаар эрх зүйн хэм хэмжээний хүрээнд хэрхэн боловсронгуй болгох тухай асуудлыг хөндөж байна.

Эрх зүйн шинэчлэлийн бодлогын хүрээнд цагдаагийн байгууллагын шинэчлэлийн асуудлыг боловсруулахдаа иргэдээс судалгаа авахад “Цагдаа иргэдэд үйлчилдэггүй, цагдаагийн байгууллагад шинэчлэл бус хувьсгал хийх хэрэгтэй” гэдгийг олон хүн онцолсоныг судалгааны дүн харуулжээ¹.

Цагдаагийн алба, үйл ажиллагаанд дутагдалтай, боловсронгуй болгох шаардлагатай, ялангуяа удирдлага, зохион байгуулалт, боловсон хүчний бодлогын хүрээнд шинэтгэл хийх шаардлагатай олон асуудал бий. Гэхдээ бид чинь цагдаагаа ямар нөхцөлд, шүүгч, прокурортой харьцуулхад хэдэн төгрөгний цалин хөлс олгочихоод, тэднийхээ нийгэм эрх зүйн хамгаалалтанд хэрхэн анхаарал хандуулчихаад байгаа билээ гэдгийг эргэж харах ёстой.

Цагдааг 24-хөн цаг татан буулгасныг зарлаад энэ хугацаанд ямар ч дуудлага авахгүй, хууль үйлчлэхгүй болгочихвол маргааш нь ямар аймшигтай улс болчихоод сэрэхийг төсөөл дөө².

¹ . Хууль зүйн сайд Х. Тэмүүжин сэтгүүлчидтэй зангиагүй уулзалтанд хэлсэн үг. 2013.10.24. See more at: <http://www.zasag.mn/m/ministry-of-justice/view/3417#leaf>

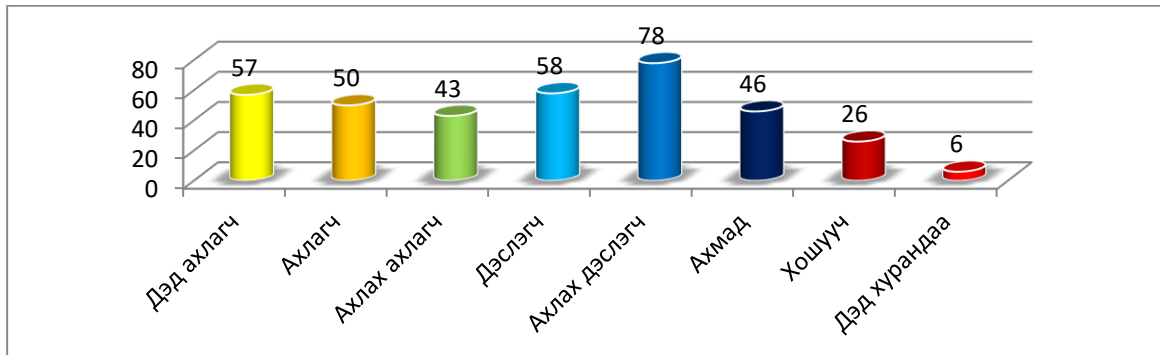
² .Монголын мэдээ сонин. 2013. 12.11. Нэг л өдөр цагдаагүй амьдарвал...

Цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүй, нийгмийн хамгааллалтын баталгааг төр хамгаалдаг гэх боловч үнэн хэрэг дээрээ хамгаалж чадаж байна уу үгүй юу гэдэгт бид бүгд анхаарал хандуулах цаг нэгэнт болжээ³.

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаан дахь алба хаагчийн нийгэм, эрх зүйн хамгааллалтын талаар тэдний сэтгэл ханамжийн үнэлэмж өнөөгийн байдлыг судалж, үүнд тулгамдаж буй асуудлыг цогцоор тодорхойлох, өөрийн судалгааны ажилд бүтээлчээр ашиглах явдал байлаа.

Судалгаанд нийслэлийн дөрвөн дүүргийн цагдаагийн хэлтэс, баруун зүүн бүсийн хоёр аймгийн цагдаагийн газрын нийт зургаан байгууллагын 364 алба хаагчид санал асуулгад оролцсоноос офицер бүрэлдэхүүнээс 214 хүн, ахлагч бүрэлдэхүүнээс 150 хүн хамрагдсан байна. Ингээд санал асуулгад оролсон алба хаагчдын хариулсан санал, хүсэлт, үнэлэлт зэргийг нэгтгэн графикаар толилуулж байна.

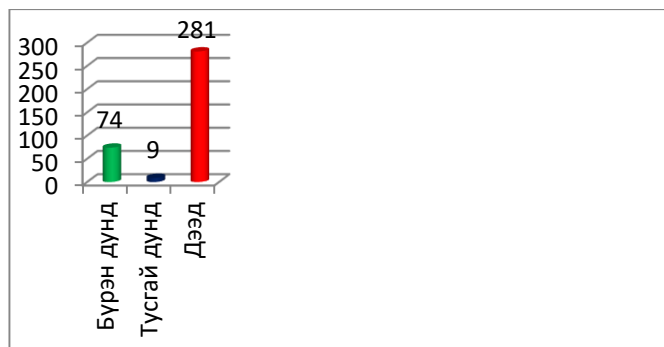
1. Орлцогчдын цолны байдал.

Цол	Дэд.ахл	Ахлагч	Ах. ахлагч	Дэслэг ч	Ахлах дэслэгч	Ахма д	Хошу уч	Дэдхура ндаа
Тоо / Хувь	57/15,6	50 /13,7	43/ 11,8	58/15,9	78 /21,4	46 /12,6	26 /7,14	6 /1,6

³ .Criminology.mn.

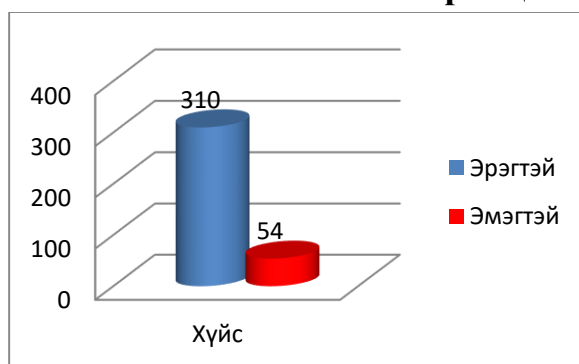
2. Боловсролын байдал.

Боловсрол	Бүрэн дунд	Тусгай дунд	Дээд
Тоо / Хувь	74 / 20,8	9 / 2,47	281 / 77,1

Сүүлийн жилүүдэд ЦЕГ-ын боловсон хүчний бодлогын түвшинд цагдаагийн дамжаанд дээд боловсролтой, иргэдийг судлаж, сонгон шалгаруулж, сургаж томилж байгаа, ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийг төгссөн, албанд ажиллах сонирхолтой иргэдийг сонгон, судалж шалгаруулан шаардлагатай албан тушаалд томилж, ажиллуулж байгаа учир цагдаагийн алба хаагчдын дунд, дээд боловсролтой иргэдийн тоо харьцангуй өссөн байгаа нь ажиглагдаж байна. Судалгаанд оролцогчдын 20,8 хувь нь бүрэн дунд, 2,47 хувь нь тусгай дунд, 77,1 хувь дээд боловсролтой алба хаагч нар байлаа.

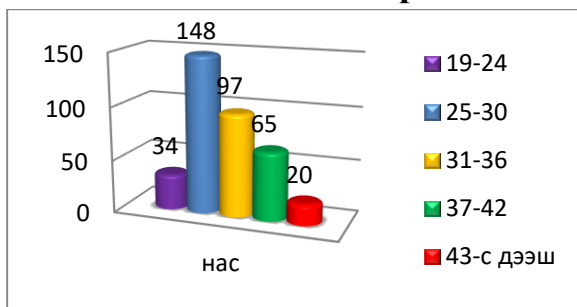
3. Оролцогчдын хүйс.

Хүйс	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Тоо / хувь	318 / 87,3	54 / 14,8

Судалгаанд оролцсон алба хаагчдын 87,3 хувь нь эрэгтэй, 14,8 хувь эмэгтэй алба хаагч байлаа.

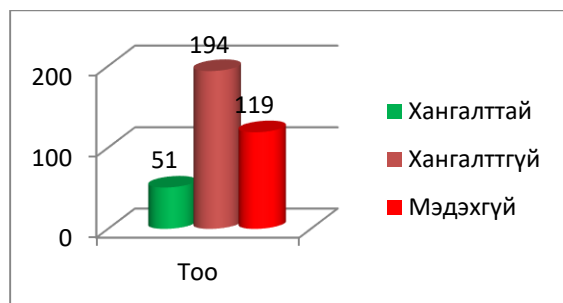
4. Оролцогчдын насны байдал.

Нас	19-24 нас	25-30 нас	31-36 нас	37-42 нас	43 дээш
Тоо / Хувь	34 / 9,34	148 / 40,6	97 / 26,6	65 / 17,8	20 / 5,49

Судалгаанд оролцогчдын насны хувьд 67,2% нь 25-36 насны залуучууд эзэлж байна. 43 дээш насны алба хаагчдын эзлэх хувь нь дөнгөж 5,49% байгаа нь харцангуй бага байна. “Дөч хүрсэн эр Дөрөвөө дарсан ат” гэж монголчууд ярьдаг жинэхэн хал үзэж, хашир суусан хийдэг, бүтээдэг насны, шинэ залуу боловсон хүчинд зааж зөвлөх хэмжээний туршлага суусан эрчүүд харьцангуй цөөхөн болсон нь албаны залгамж холбоо бүдгэрэх, ажлын үр дүнд нөлөөлөх магадлалтай байгаа нь судалгаанаас ажиглагдаж байлаа.

5. Таны албаны болон эрх зүйн хамгаалалтын мэдлэгийн түвшин.

Мэдлэгийн түвшин	Хангалттай мэддэг	Дунд зэрэг	Мэдэхгүй
Тоо / Хувь	51 / 14,01	194 / 53,2	119 / 32,6

Цагдаагийн төв байгууллага дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ: 5/ Цагдаагийн байгууллагын боловсон хүчний бодлого боловсруулж, алба хаагчийг сургаж бэлтгэх, тэдний мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх арга хэмжээ авна⁴.

⁴ . Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль. УБ., 1994.01.01. www.legalinfo.mn.

Мөн Засгийн газрын 1994 оны 85 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт монгол улсын цагдаагийн байгууллагын дотоод албаны дүрэмээр цагдаагийн аль ч байгууллагын дарга дор дурдсан нийтлэг үүрэг хүлээнэ: гээд г/цагдаагийн байгууллагыг боловсон хүчнээр хангах, тэдний мэдлэг, чадвар, дадлага туршлагыг дээшлүүлэх арга хэмжээ авах; гэж заасан.

Цагдаагийн алба хаагчид өөрсдийнхөө эрх зүйн хамгааллалтын талаархи мэдлэгийн түвшинг 14,1 хувь хангалттай мэддэг, 53,2 хувь нь дунд зэрэг, 32,6 хувь нь мэдэхгүй гэж хариулсан юм.

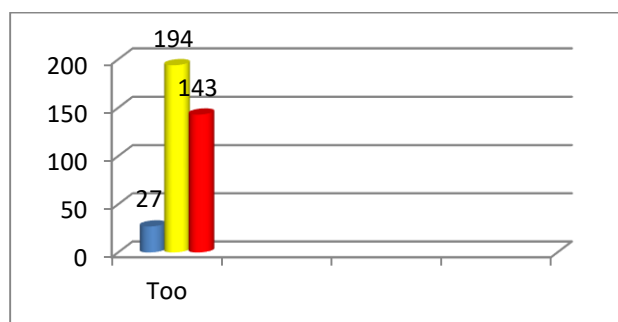
Алба хаагч өөрийн бүрэн эрх, хуулиар хүлээсэн үүрэг, хууль ёсны ашиг сонирхол, эрх зүйн хамгаалалтын тухай мэдлэг нь албан бэлтгэлийн сургалтын онолын нэг хэсэг болдог.

Мэргэжлийн их дээд сургууль, дамжаа төгсөж ирсэн алба хаагчийн мэдлэг дадлага, чадвар, чадамж практик дээр мартагдаж өдөр тутмын үйл ажиллагаатай холбоотой мэдлэг, мэдээлэлээр солигдож өөрчлөгдөн зарим нь бүр мартагдана.

Практик байгуулагад явагдах албаны сургалт нь батлагдсан сургалтын төлөвлөгөөний дагуу албанд шаардлагатай мэдлэг, дадлагыг байнгын давтамжаар чадвар, чадамж олгох, түүний тасралтгүй байх, бодитой цаг үеэ олсон байх, сургалтын шинэ арга технологи, хэрэгсэлийг нэвтрүүлсэн байх гээд энэ зарчимаар хэрхэн зохион байгуулж, явагдаж байна вэ?

“Хүн хэдий сайн ч хэлэхээс нааш санахгүй”-н учир тэдний мэргэжлийн мэдлэг, дадлага, чадварыг тасралтгүй дээшлүүлэхэд бодлогоор анхаарах, дэмжих, шинэчлэх цаг болсон нь бидний хийсэн судалгааны явцаас ажиглагдаж байна.

6. Техник, тусгай хэрэгсэлийн хангалтын түвшин.

Түвшин	хангагдсан	Дутуу хангагдсан	Хангагдаагүй
Хүн / хувь	27 чел / 7,4%	194 чел /53,2%	143 л /39,2%

Цагдаа хуулийг сахиулах, өөрийн болон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор нэг бүрийн болон хамгаалах тусгай хэрэгсэлээр иж бүрэн хангагдсан байх шаардлагатай. Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч албан үүрэг гүйцэтгэхдээ хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэнэ⁵. Цагдаагийн албаны тухай шинэ хуулинд хэрэглэх үндэслэл, журмыг тодорхойлоогүй ч дагалдан гарах хуулиудаар зохицуулах тухай яригдаж байна.

Судалгаанд хамрагдсан 364 алба хаагчийн 7,4 хувь нь хангагдсан, 53,2 хувь нь хагас дутуу хангагдсан, 39,2 хувь нь хангагдаагүй гэх ба тусгай хэрэгсэлийг хэрэглэх боломжгүй, хэрэглэсэн тохиолдолд ихэвчлэн алба хаагч өөрөө буруутгагддаг гэж тайлбарладаг. Цагдаагийн алба хаагч бүр нүцгэн гараар” гэмт хэрэгтэй тэмцэж байна гэсэн дүгнэлт хийж болохоор байна.

Мөн албан үүргээ гүйцэтгэж явах үедээ эрсдэлд оруулах магадлалыг албаны тусгай хэрэгсэл, тэр тусмаа хамгаалах тусгай хэрэгсэл “байхгүй”-тэй адил байдаг нь эрсдлийг улам нэмэгдүүлж байна гэж үзэхээр байна⁶. гэсэнтэй санал нэг байна. Ер нь гар хоосон төрийн тусгай алба хаагчтай хэнч яаж ч харьцаж болно гэсэн тийм сэтгэхүй нийгэмд давамгайлах хандлагатай байгаа нь ажиглагдаж байна.

Цагдаагийн алба хаагчдыг доромжлох, дарамтлах, тэдний хууль ёс шаардлагыг иргэдийн зүгээс эсэргүүцэх, хүч хэрэглэх, амь биед нь халдах зэрэг үзэгдэл сүүлийн үед багагүй гарах болсон⁷. Хоосон буунаас хорин хүн айдаг. Манайхан дээр доргүй “галт зэвсэг” гэхээр л хийрхэж сүржигнэдэг.

Цагдаагийн алба хаагч зэвсэг, тусгай хэрэгсэлийг шууд хэрэглээд байхдаа гол нь биш байдаг. Харин ард иргэд энэ зэвсэг, хэрэгсэлээр намайг хамгаалах гэж байгаа юм гэдгийг л сайн ойлгож ухамсарласан байх учиртай .

Иж бүрэн хэрэгсэл, агсамжтай төрийн тусгай алба хаагч үүргээ гүйцэтгэж явааг хараад эмээх, хүндэтгэх, тэгээд алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг биелүүлдэг байхаар зохицуулаад байгааг бусад улс орнуудын жишээнээс харагддаг.

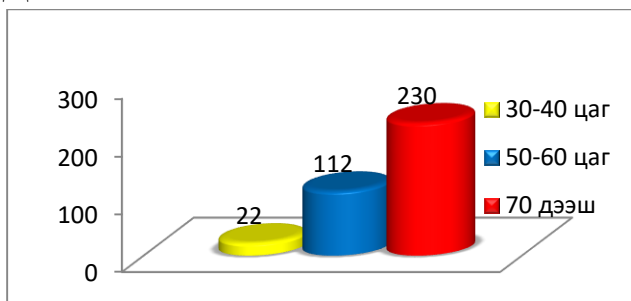
Энэ нь нэг ёсны алба хаагчийнхаа эрх зүйн хамгаалалт (баталгаа) - ыг бодитой хангах нэг алхам гэж үздэг юм билээ. Цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн нэр хүнд ард иргэдийн дунд харьцангуй сайн биш байгааг бас үүнтэй холбож тайлбарлаж болохоор байна.

⁵. Цагдаагийн албаны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга. “Цагдаа судлал” онол арга зүйн сэтгүүл.2013/№3.

⁶. Монгол Улсын Хууль Зүйн Яам, Хууль Сахиулахын Их Сургууль, Цагдаагийн Ерөнхий Газар. Цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүй,үйл ажиллагааны орчин түүний шинэтгэл судалгааны тайлан. УБ.,2013. 9 дэхь тал.

⁷. Мөн тэнд. 34 дэх талд

7. Долоо хоногт хэдэн цаг ажилладаг эсэх.

7 хоногт ажилдаг цаг	40 цаг	50-60 цаг	70 дээш цаг
Хүн / Хувь	22 хүн/6,04 %	112 хүн /30,7%	230 хүн / 63,1%

Долоо хоногийн ажлын цаг нь 40 хүртэл байна. Ердийн ажлын өдрийн үргэлжлэл 8 хүртэл цаг байна⁸. Гэтэл 364 цагдаагийн алба хаагчийн 6,04 хувь нь долоо хоногт 40 цаг ажиллаж энэ хуулийг мөрддөг бол 30,7 хувь нь 50- 60 цаг, 63,1 хувь нь 70 дээш цаг ажиллаж байгаа нь судалгаанаас ажиглагдаж байна.

Цагдаагийн байгууллага, албан тушаалтанууд алба хаагчидаа хөдөлмөрийн хуульд заасны дагуу ажиллуулах, өөрсдөө хуулиа зөрчдөг, цагийг үр бүтээлгүй дэмий өнгөрүүлдэг, залхаах хэлбэртэй гэх мэт санал, хүсэлтийг алба хаагч нарын ихэнх хувь нь санал асуулгын хуудсанд тэмдэглэжээ. Байгууллагын дарга, удирдах бүрэлдэхүүнээс алба хаагч, хүнийхээ төлөө нийгэм, эрх зүйн хамгаалаттай холбоотой хуулиа бариад, мөрдөөд л ажилчихаа ч гэдгийг л хамт олон хүсэж байгаа юм билээ.

Хөдөлмөрийн хууль, гэрээгээр цагдаагийн алба, ажлын цаг, амралтыг зохицуулхад иргэний болон хувийн хэвшлийн байгууллагатай харьцуулахад нилээд онцлогтой байдаг.

Тухайлбал албаны үйл ажилагаа нь цэрэгжсэн хэлбэрээр, захиран, захирагдах ёс, тушаал өгөх, гүйцэтгэх журам, эрх, үүрэг, хариуцлагын тогтолцоо нь монгол улсын цагдаагийн байгууллагын дотоод албаны дүрэм, холбогдох журмаар

⁸ . Монгол Улсын Хөдөлмөрийн хуулийн 70.1,70.2, 70.3 дахь заалт. 1999оны 07 дугаар сарын 01-ны өдөр.

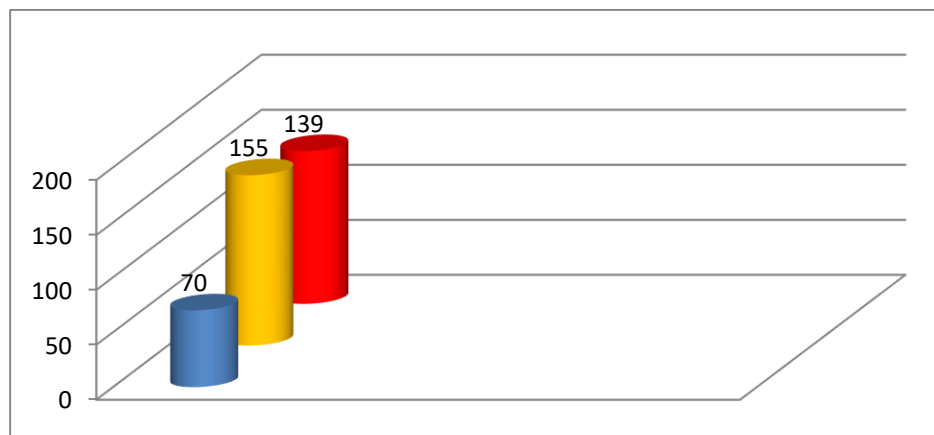
зохицуулагдаг учир ажлын шаардлагаар уртасгасан цагаар ажиллах хэрэг түгээмэл гардаг. Үүнийг зарим улс оронд дараах байдлаар зохицуулж байна.

Хавсран ажиллах нөхцөлөөс хамаараад хэвийн ажлын үргэлжлэх хугацаа нь 7 хоногт 40 цаг байна. Хавсран ажиллах гэдэг нь: Ажлын үндсэн цагт хүнгүй (шалтгаантай) байгаа үед хөдөлмөрийн гэрээ (контракт)- ний нөхцөлд өөр алба хаагч энэ ажлын байранд үүрэг гүйцэтгэх бол цалинтай байхаар зохицуулахыг хэлнэ⁹.

Ер нь ямар ч улс оронд хүнийг илүү цагаар ажиллуулах шаардлага гарсан үед алба хаагчтай тохиролцон, алба хаагчийн зүгээс үүргээ сайн гүйцэтгэх, байгууллагын зүгээс хангалттай цалин, хангамж олгодог байх тийм зарчим дээр тулгуурлаж гэрээ байгуулж ажилладаг юм билээ.

Ажлын цагийг үр бүтээлтэй өнгөрүүлэх түүнийг зөв үр өгөөжтэй зохион байгуулах, хуваарлах чадвар, хамт олныг идэвхжүүлэх удирдлагын тэр зөв арга барил, менежмент хэрэгтэй байгаа нь ажиглагдсан.

8. Хөдөлмөрлөх нөхцлийн түвшин .

Түвшин	Хангалттай	Дунд түвшинд	Хангалтгүй.
Тоо / хувь	70 /19,2	155 /42,5	139 /31,8

⁹ .С.П. Матвеев. Служебно-трудовые отношения в системе государственной службы. Воронеж.2008. С.26.

“Хөдөлмөрийн нөхцөл” гэж хөдөлмөрлөх явцад ажилтны ажиллах чадвар, эрүүл мэндэд дагнасан буюу хамссан байдлаар нөлөөлөх ажлын байрны болон үйлдвэрлэлийн орчны хүчин зүйлийг;¹⁰

Судалгаанд хамрагдсан 364 алба хаагчдын 19,2 хувь өөрсдийн ажлын нөхцөлийг хангалттай, 42,5 хувь нь дунд түвшинд, 31,8 хувь нь хангалтгүй гэж үзсэн.

Цагдаагийн эрүүл мэнд аюулгүй ажиллагааны баталгаа нь номхотгох сандал, гав, хүлэг, номхотгох цамц, хорих өрөө байдаг¹¹. Тэгвэл хөдөө орон нутгийн сум, хорооны цагдаад ийм нөхцөл байхгүй нь алба хаагч үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулах боломж муу, тэдний эрх зүйн хамгаалалт баталгаагүй болох нь дээрхи судалгаанаас харагдаж байна.

Мэргэжлийн онцлогоос шалтгаалаад эрүүл мэндээрээ хохирдог, ялангуяа замын цагдаа, эргүүлийн цагдаа, эрүүлжүүлэх байрны цагдаа зэрэг нэгж дээр ажилладаг алба хаагчдын ажиллах нөхцөл хүнд байдаг байна¹².

Ажиллах таатай нөхцөл, ажлын зөв зохион байгуулалт нь ажлын амжилт болдог. Хүний хүчээр гэмт хэрэг, гэмт хэрэгтэнтэй тэмцдэг цаг улиран одож буйг хөгжингүй орнуудын жишээн дээрээс харж болохоор байна¹³.

Хууль сахиулах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, үйлчилгээ үзүүлэхэд орчин үеийн дэвшилтэд технологийг хэрхэн ашиглаж байгааг судалж цагдаагийн алба үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэх зайлшгүй шаардлагатай бөгөөд хуучин арга барилаар, сэтгэлгээгээ өөрчлөхгүйгээр цагдаагийн алба үйл ажиллагааг удирдах нийгмийн хөрс үгүй болсон.

Гэхдээ “өнгөрсөн үегүйгээр өнөөдөр, өнөөдөргүйгээр маргааш гэж байхгүйтэй” адил шинээр ажиллаж байна, шинэчлэж байна гээд урьд нь хэрэглэж байсан түүнд хүмүүс нь дасан зохицсон, ажлын дэвшилттэй арга барил, технологи, шинжлэх ухааны ололт зэргийг ашиглахгүй, хэрэглэхгүй байхын нэр биш юм.

Аливаа нийгэм дахь өөрчлөлт, шинэчлэлийн зорилго нь өнгөрсөн, одоо, ирээдүйн хөгжлийн тунгаамал байдагт л оршино¹⁴.

¹⁰ Мөн хуулийн 3.1.10.дахь заалт.

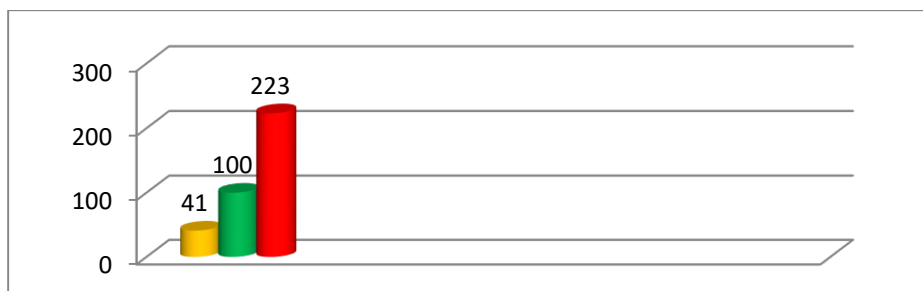
¹¹ www.oloo.mn.Монголын мэдээ. 2013.12.09. Мэдээний дугаар.1237704.

¹² Монгол Улсын Хууль Зүйн Яам, Хууль Сахиулахын Их Сургууль, Цагдаагийн Ерөнхий Газар. Цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүй,үйл ажиллагааны орчин түүний шинэтгэл судалгааны тайлан. УБ.,2013. 35 дахь тал.

¹³ Я. Цэлмэн.Гэмт хэрэг, гэмт хэрэгтэнтэй тэмцэхэд байрлал тогтоох системийг /GPS / ашиглах зарим асуудал. Нийтлэл “Цагдаа судлал” онол арга зүйн сэтгүүл. 2013 /№3. 53 дахь тал.

¹⁴ .З. Цэрэнбат. Цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн баталгааны зарим асуудал. “Цагдаа судлал” онол арга зүйн сэтгүүл 2013/№2 Нийтлэл. 82 дахь тал.

9. Ажлын дараагийн өдөр амжилттай ажиллахад хангалттай амардаг эсэх.

хариулт	Тийм	Дунд зэрэг	Үгүй
Тоо / Хувь	41/11,2	100/27,4	223 61,2

Ажлын дараалсан хоёр өдрийн хоорондох тасралтгүй амралт нь 12 цаг ба түүнээс дээш хугацаатай байна¹⁵.

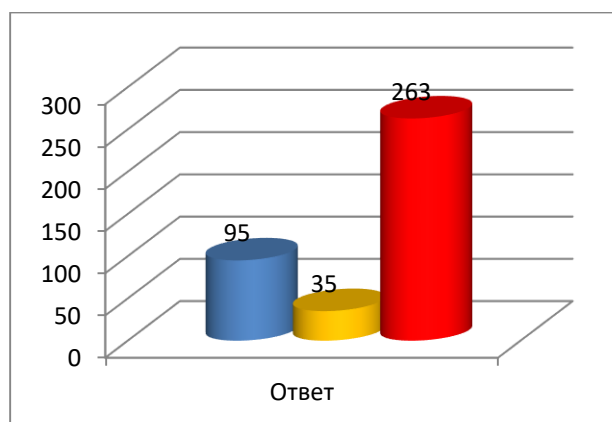
Судалгаанд хамрагдсан 364 алба хаагчдын дөнгөж 11,2 хувь нь дараа өдрөө ажиллахад хангалттай амардаг гэсэн бол 27,4 хувь нь дунд зэрэг, 61,2 хувь нь дараа өдрөө амжилттай ажиллахаар хангалттай амарч “чаддаггүй” гэсэн байгаагаас үзэхэд яаж ч ажилласан нэг л тогтмол цалин авна гэсэн сэтгэхүйтэй болсон нь ажлын амжилт, үр дүн харьцангуй муу байхаар ажиглагдаж байна.

Жишээ нь жижүүрт гараад, буугаад үргэлжлүүлэн илүү цагаар ажилладаг учир маш их ядарсан байдаг, 7 хоногт нэг удаа амарвал их юм, удирдлагаас амрах боломж олгодоггүй, оройтож гэртээ харьдаг, ачаалал ихтэй байдаг, хэт оройддог,

24 цагаар жижүүрт гараад, 48 цаг амрах үедээ эргүүлд гардаг, техник хэрэгсэл дутуу байж болох ч удирдах албаны ур чадвар, сэтгэлгээ муу байж болохгүй, дарга нар зөвхөн өөрийгээ бодож, дээшээ бол долигнож харьцдаг, хэн хит их ачаалалтай ажиллаж байна гэдгийг мэддэггүй, бидэнд өнөөдөр амьд байх баталгаа байхгүй болсон шүү гэх мэтээр санал асуулгын хуудсанд тайлбар хийсэн нь дээрхи тоо баримтыг баталж байгаа юм.

¹⁵ .Монгол Улсын Хөдөлмөрийн хуулийн 70.3 дахь заалт. 1999оны 07 дугаар сарын 01-ны өдөр.

11.Ээлжийн амралтаа нэмэгдэл хоногтой нь эдэлдэг эсэх.

Хариулт	Тийм	Ажлын шаардлагаар дуудагдаж ордог	Үгүй
Тоо / Хувь	95 / 26,09	35 / 9,6	263 / 72,2

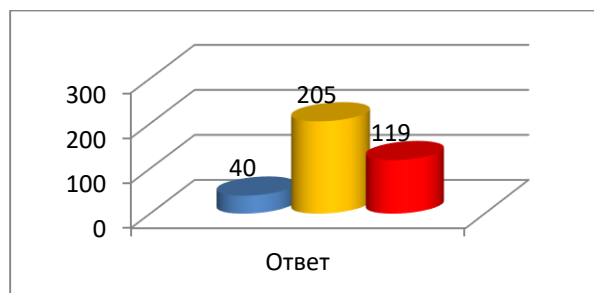
Ажилтанд жил бүр ээлжийн амралт олгож биеэр эдлүүлнэ. Ажлын зайлшгүй шаардлагаар ээлжийн амралтаа биеэр эдэлж чадаагүй ажилтанд мөнгөн урамшуулал олгож болно. Мөнгөн урамшуулал олгох журмыг хамтын гэрээгээр, хамтын гэрээгүй бол ажилтантай тохиролцсоны үндсэн дээр ажил олгогчийн шийдвэрээр зохицуулна¹⁶.

Судалгаанд оролцсон 364 алба хаагчдын 26,9 хувь ээлжийн амралтаа нэмэгдэл хоногтой нь бүтэн эдэлдэг гэсэн бол 9,6 хувь нь ажлын шаардлагаар дуудагдаж орсон, 72,2 хувь нь амралтаа нэмэгдэл хоногтой нь бүрэн гүйцэт, сэтгэл амар амарч чаддаггүй гэсэн байна.

Мөн алба хаагчид амарвал зохих илүү хонгийг эдлүүлдэггүй, цагдаагийн байгууллагад хөдөлмөрийн хууль хэрэгжүүлдэггүй шүү, 14 жил ажиллахад нэг ч удаа бүтэн амраагүй, гэх мэтээр тайлбар хийснийг энд дурьдахгүй байх аргагүй юм.

¹⁶ .Мөн хуулийн 79.1.заалт /Энэ хэсэгт 2003 оны 5 дугаар сарын 22-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан/

12.Байгууллага албан тушаалтанаас алба хаагчийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр зохиогддог ажлын түвшинг үнэлэнэ үү?

Хариулт	сайн	Дунд зэрэг	Муу
Тоо / Хувь	40 / 10,9	205 / 56,3	119 / 32,6

Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын дотоод албаны дүрэмэнд байгууллагын даргын нийтлэг үүргийн д/ бие бүрэлдэхүүний хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах¹⁷ гэж заасан нь тухайн байгууллагын дарга нь алба хаагч тэдний эрх ашгийг хамгаалах, нийгэм эрх зүйн хамгаалалтын ажлыг хамт олны дунд зохион байгуулж, удирдаж ажиллахаар харагдаж байгаа юм.

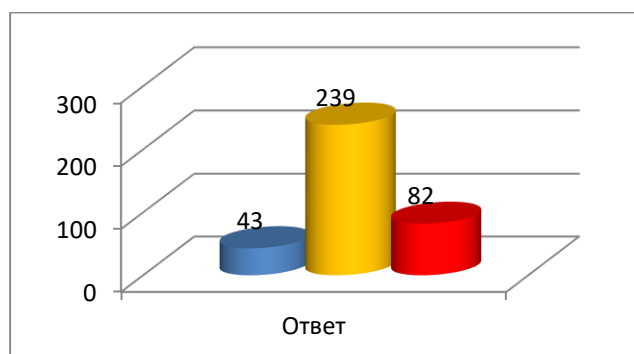
Судалгаанд оролцсон 364 алба хаагчийн 10,9 хувь нь алба хаагчдын эрх зүйн хамгаалалт нь “сайн” гэсэн бол, 56,3 хувь “дунд зэрэг”, 32,6 хувь нь бидний эрхийг хамгаалдаггүй “муу” гэсэн дүн тавьсан байна.

Мөн хүн удирдах, зохион байгуулах чадвар маш муу, хуучинсаг арга барилаас салах, алба хаагчдынхаа эрх ашгийг хамгаалах талаар дарга нар юу ч хийдэггүй, дарга нарын дэмжлэг хэрэгтэй байна, удирдлагын сэтгэлгээг өөрчлөх, удирдах албан тушаалтнуудын мэдлэг, чадвар, ажлын арга туршлагыг нь харгалзаж, шударгаар томилох гэх мэтээр шүүмжлэлтэй хандаж санал асуулгын хуудсан тэмдэглэсэн байна.

Харин шинээр дагаж мөрдөх “Цагдаагийн албаны тухай хуул”-ийн 14-д нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын үүрэг гээд 1.6-д байгууллага, алба хаагч ажилтаны аюулгүй байдлыг хангах, тэдний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах гэсэн байгаа нь сайшаалтай хэдий ч “байгууллага” гэдэг үг нь эрх эдэлж, үүрэг, хариуцлага хүлээх ямар нэгэн тодорхой албан тушаалтан биш учир хэн удирдаж, хэн зохион байгуулах нь бас л тодорхой биш санагдан.

¹⁷. Монгол Улсын Засгийн газрын 1994 оны 85 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт Монгол улсын цагдаагийн байгууллагын дотоод албаны дүрэм.

13.Албан үүргээ гүйцэтгэж яваад ямар нэгэн эрсдэлд орсон нөхцөлд таны эрхийг хамгаална гэдэгт итгэх үү?

Хариулт	итгэдэг	Итгэдэггүй	Мэдэхгүй байна
Тоо / хувь	43 / 11,8	239 / 65,5	82 / 22,5

Хөгжингүй ардчилсан, энэрэнгүй хүний эрх, эрх чөлөөг дээдэлдэг улс орнуудын туршлагаас ажиглахад цагдаагийн алба үйл ажиллагааг эрсдэлтэй, онцгой нөхцөл гэдэгт хамааруулж үздэг¹⁸.

Судалгаанд хамрагдсан 364 алба хаагчид дээрхи асуулгад 11,8 хувь нь ямар нэгэн эрсдэлд орсон тохиолдолд хамгаална гэдэгт **итгэдэг** гэсэн бол, 65,5 хувь нь **итгэхгүй**, 22,5 хувь нь **мэдэхгүй** байна гэж хариулсан.

Мөн алба хаагчид дараах байдлаар санал, шүүмжлэл бичсэн байна.

Тухайлбал цагдааг хамгаалах ямарч эрх зүйн зохицуулалт байхгүй, дарга нар цагдаа хүн ямар ч зөв юм хийсэн ч бурууддаг явдал их бий, цагдаагийн зөв байсан ч шууд л түүнийг буруу мэтээр хандан, гутаан доромжилдог тэгээд албан үүргээ гүйцэтгэж яваад эрсдэл гаргасан л гэж тооцно, дарга нар алба хагчдыг цааш нь улам түлхэнэ, шууд группд гаргана гэнэ, эмчлүүлэх зав гардаггүй, асуудалтай тулвал цагдаа гэдгээ хэлэхээс аль болох зайлсхийдэг, ажил дээр дарга нар дарамтлан, гудамжинд үүргээ биелүүлээд явахаар захын иргэд буруутгана маш хэцүү гэхдээ удахгүй, хүнийхээ төлөө гэсэн тэр нэгэн цаг үе ирнэ гэдэгт итгэж байна гэх мэт.

Цагдааг хамгаалдаг эрх зүйн зохицуулалтгүй, өмөөрдөг дарга нар ховор гэдэг нь ярилцлагын судалгаанаас давхар нотлогдож байв.

Зарим дарга нь хамгаалахын оронд сахилгын арга хэмжээ авахыг эрмэлздэг гэж байв (Жилд дунджаар 2289 алба хаагч 2274 сахилга, ёс зүйн зөрчил гаргадаг

¹⁸.З.Цэрэнбат. Албан үүргээ гүйцэтгэж яваад тахир дутуу болсон,амь нас эрсэдсэн цагдаагийн алба хаагчийн ар гэрт үзүүлэх нийгэм, эрх зүйн хамгаалалтын онцлого. Нийтлэл. “Цагдаа судлал” онол арга зүйн сэтгүүл.2013 /3/. 13 дахь тал.

бөгөөд үүний 82.9 хувийг нэгж байгууллагын буюу газар, хэлтсийн даргын шийдвэрээр арга хэмжээ авчээ).

Энэ бүхний үр дүнд цаашид Хууль зүйн яамны 2012-2016 онд хийх ажлын хүрээний төлөвлөгөөнд тусгагдсан “Цагдаагийн алба хаагчийн эрсдлийн менежмент”-ийг боловсруулан мөрдүүлэх нь зайлшгүй болжээ¹⁹.

Дүгнэлт:

Дээрхи санал асуулга, судалгааны ажил дээр үндэслэн цагдаагийн алба хаагчийн нийгэм эрх зүйн хамгаалалтын өнөөгийн байдалд дараах байдлаар дүгнэлт хийж болохоор байна.

1. Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн орчин хангалтгүй, үүнд цагдаагийн алба хаагчдын эрх зүйн хамгаалалт, хуулиар баталгаажуулсан эдийн засаг, нийгмийн баталгаа, хуулиар тогтоосон үйл ажиллагааны хязгааралт, зохицуулалт хангалтгүй, хэрэгжүүлэх шаардлагатай зарим хууль, хуулийн заалт, зүйлүүдийг хэрэгжүүлэх механизм дутагдалтай, зарим дарга нар хэрэгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай хуулийн заалт, хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлдэггүй юм байна.

2. Даргалах, удирдах бүрэлдэхүүний томилгоог шударгаар томилдоггүй, мэргэжилийн бус, ажлын дадлага туршлагагүй, сонгон шалгаруулалтгүйгээр дээд газраас томилодог учир хамт олон түүнийг цаанаа хүлээж авдаггүй. Томилогдсон этгээд албаны онцлог, эрсдэл, алба хаагчдын сэтгэл зүйг гадарлахгүй байх тул хүнийхээ төлөө гэсэн сэтгэлгээг бүрэн төлөвшихгүй байсаар, ажил нь урсгалаар явагдсаар солигддог. ЦЕГ-ын хэмжээнд боловсон хүчний бодлого алдагдсан гэж дүгнэж болохоор байна.

3. Цагдаагийн алба хаагч орчин үеийн техник, хамгаалах болон нэг бүрийн тусгай хэрэгсэлээр хангагдаагүй, биеийн хүч, мэх хэрэглэсэн тохиолдолд эрх зүйн хамгаалалт сул учир ихэвчлэн өөрөө буруудаг учир зайлшгүй шалгах, хууль ёсны шаардлага тавих, таслан зогсоох ажиллагаа хийгдэхгүй эсвэл хугацаандаа хийгдэхгүй байх магадлалтай бөгөөд гэмт хэрэг, зөрчлийн тоон үзүүлэлтийн өсөлт, гэмт хэрэг зөрчлийн улмаас хохирогчдын тоо, бусад хохирол нэмэгдэж байгаа нь үүнтэй холбоотой байх магадлалтай. “Сайн мужаан хүн багажгүй бол юу бүтээх бол”... гэдэгтэй зүйрлэж болно.

4. Цагдаагийн алба хаагч, хамт олон дарга, удирдлагадаа итгэх итгэл нь суларсанаар бодит амьдрал дээр хууль сахиулах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйлчилгээ үзүүлэх ажил бодитой биелэлээ олохгүй, ажил цаасан дээр, ярих төдийгөөр явагдаж, алба хаагчид сэтгэл зүй, бэлтгэлийн хувьд үүрэг гүйцэтгэхэд бэлэн бус байна гэж үзэж болохоор байна.

¹⁹ . Монгол Улсын Хууль Зүйн Яам, Хууль Сахиулахын Их Сургууль, Цагдаагийн Ерөнхий Газар. Цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүй, үйл ажиллагааны орчин түүний шинэтгэл судалгааны тайлан. УБ., 2013. 8 дахь тал.

5. Алба хаагчийн ажиллах ажлын байрны нөхцөл хангалтгүй, ажил үүргийн хуваарилалт тодорхой бус байгаа нь ажлын үр дүн, гүйцэтгэлд сөрөгөөр нөлөөлсөөр байна. Ийм нөхцөл байдалд жирийн цагдаагийн албан хаагч хуулиар хүлээсэн үүргээ хэвийн сайн гүйцэтгэж байна гэж дүгнэж болно .

**Цагдаагийн алба хаагчийн захиргааны эрх зүйн хамгаалалтыг
цаашид боловсронгуй болгох зарим асуудал.**

Хууль Зүйн Сайдын 2012 оны 09 дүгээр сарын 21-ны А/15 тоот тушаалаар “Хууль зүйн салбарын нээлттэй бодлого”²⁰ батлагдан, хэрэгжиж байна.

Цагдаагийн албаны тухай шинэ хуульд алба хаагч удирдлагаас өгсөн хууль ёсны үүрэг, даалгаврыг биелүүлэхдээ хуульд заасны дагуу биелүүлэх ёстой, харин хууль бус үүрэг даалгаврыг биелүүлэхээс татгалзах үүрэгтэй байхаар хуульчилсан нь хүний эрх, эрх чөлөөг дээдлэн, хуулийг чанд сахих баталгаа болсон төдийгүй алба хаагчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалсан чухал зохицуулалт болсон²¹.

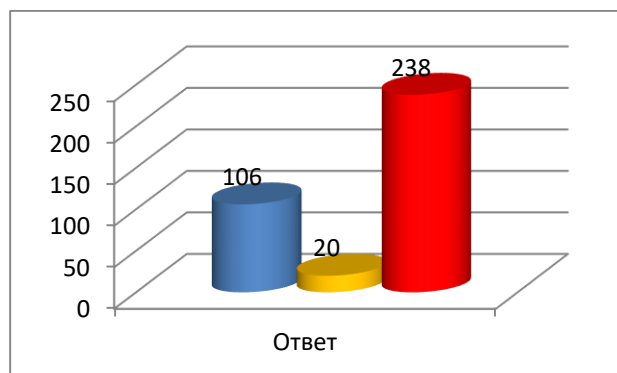
Мөн “цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай” хууль, “цагдаагийн албаны тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай” хуулийн төслөөр цагдаа гэдэг хэн юм бэ ямар эрх эдэлж, үүрэг хүлээх, түүний эрх зүйн орчин дахь эрх зүйн хамгаалалт, баталгааг бүр тодорхой болгож хуульчилах, цагдаагийн алба үйл ажиллагааны хууль эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох зэрэг эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд явуулж буй төрийн бодлого үе шаттайгаар хэрэгжиж байгаа нь нэн сайшаалтай.

Орчин үеийн төрийн энэ бодлогыг зөвхөн хүн (хууль сахиулагч, цагдаа)-ээр дамжиж, тэдний идэвх, санаачлалатай үйл ажиллагааны үр дүнгээр бодит амьдрал дээр хэмжигдэнэ. Судалгаанд оролцсон 364 алба хаагч “цагдаагийн алба хаагчийн захиргааны эрх зүйн хамгаалалалтыг хэрхэн боловсронгуй болгох” асуудал дээр санал бодолоо дараах байдлаар илэрхийлсэн байна.

²⁰ . ХЗҮХ-ээс эрхлэн гаргадаг “Хууль зүйн мэдээ” сонин, 2012.12 дугаар сарын 17, 18 дугаараас

²¹ . Цагдаагийн ерөнхий газрын Хуулийн хэлтсийн дарга, цагдаагийн хурандаа Д.Эрдэнэбаатартай хийсэн ярилцлага.
www.police.gov.mn/news/content/id/204/type/33

15.Алба хаагчийн нийгэм, эрх зүйн хамгаалалтыг боловсронгуй болгохын тулд төр, олон нийтийн байгуулагыг ямар хэлбэрээр ажиллуулах нь оновчтой гэж та үзэж байна вэ?

Хариулт	ЦЕГ-ын дэргэдэх алба хаагчдын хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах тасаг.	Цагдаа-ар гэрийн холбоо ТББ.	Шинээр мэргэжилийн холбоо байгуулах эрх зүйн орчиныг бүрдүүлэх.
тоо / хувь	106 / 29,1	20 / 5,49	238 / 65,3

Судалгаанд оролцсон алба хаагчдын 29,1 хувь нь ЦЕГ-ын хуулийн хэлтэс алба хаагчдын хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах, өөрсдийн нийгэм, эрх зүйн хамгаалалтын ажлыг боловсронгуй болгох нь оновчтой гэж үзсэн бол, 5,49 хувь нь Цагдаа- ар гэрийн холбоо төрийн бус байгууллага, 65,3 хувь нь шинээр цагдаагийн мэргэжилийн холбоо (ассоциации) байгуулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх нь өнөөгийн шаардлагад нийцэн гэж үзсэн байна.

Гадаадын зарим улс орнуудын цагдаагийн мэргэжлийн холбоо (ассоциации) нь алба хаагчдын хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах үйл ажиллагаа нь нилээд туршлагатай болсон.

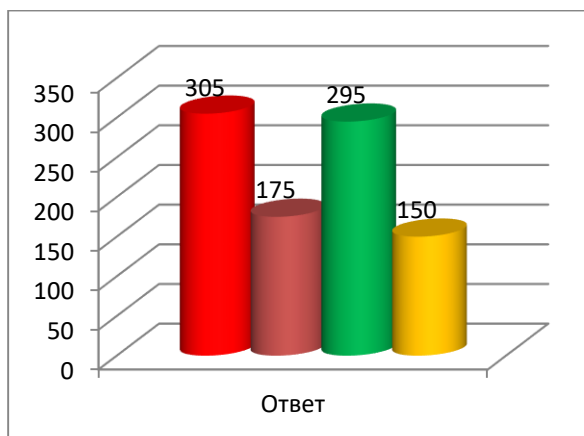
Тухайлбал баруун европ, АНУ, Канад зэрэг орнуудад 1940 оны үеийн нийгмийг ардчилах үйл явцтай холбогдоод цагдаагийн алба хаагч түүний

нийгмийн болон эрх зүйн хамгаалалтыг нэмэгдүүлэх, нийгэмд цагдаагийн албаны нэр хүндийг дээшлүүлэх шаардлага бий болсон юм²².

Манай улс иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгосон, хүний эрх эрх чөлөөг үндсэн хуулиараа баталгаажуулсан улсын хувьд цагдаагийн алба үйл ажиллагаанд олон улсын жишгийг харгалзан цагдаагийн мэргэжилийн холбоо (ассоциации)-г бий болгож ажиллуулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх нь зүйтэй гэж бид үзэж байна.

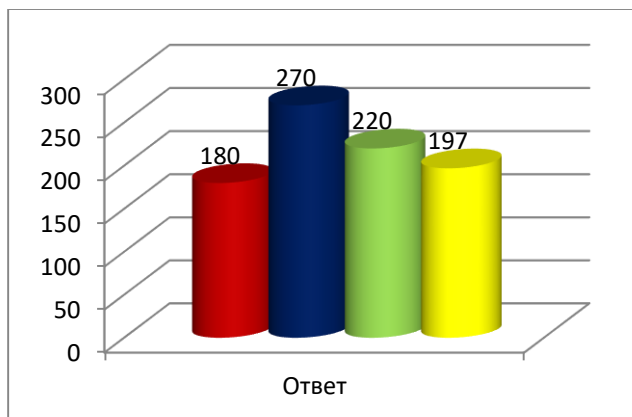
**Нийгэм эрх зүйн хамгаалалтыг боловсронгуй болгохын тулд
байгууллагаас нэн түрүүнд тогтмол зохион байгуулах ажил, арга хэмжээг
хэрэгцээгээ харгалзан дараалалаар нь дугаарна уу?**

Дээрхи асуултыг бид алба хаагчдын эрх зүйн хамгаалалтыг боловсронгуй болгоход албан байгууллага, удирдлагаасаа ямар чиглэлээр ажил зохиох шаардлагатай байгааг тантах, практикаас болон судалгааны явцад зайлшгүй хийгдэх болов уу гэсэн асуудлуудын жагсаалтыг гаргаж өөрсдийн бодомж, хэрэгцээгээ, ач холбогдолыг харгалзан дугаарлуулхад доорхи байдлаар тэмдэглэсэн байна.

Дугаар	1	7	2	8	6	3	5	4
Тоо / Хувь	305 /83,7	175 /48,07	295 /81,04	150 / 41,2	180 / 49,4	270 /74,1	220 / 60,4	195 / 53,5

²² .См., Архипов О.Г. Социально-правовой статус работников органов внутренних дел. Автореферат. Дисс., канд.,юрид., наук м.,1992. С.34.

1. 83,7 хувь нь цагдаагийн алба хаагчийн захиргааны эрх зүйн хамгаалалт (баталгаа) -ыг холбогдох хууль эрх зүйн хэм хэмжээнд оновчтой тусгаж, хэрэгжих механизмыг бодитой хангах, өнөөгийн эрх зүйн орчныг сайжруулах нь чухал байна гэж үзсэн.

2. 81,4 хувь нь даргалах бүрэлдэхүүний хүнтэй ажиллах ажлын арга барилыг боловсронгуй болгох, тэдний сэтгэлгээг өөрчлөх, хүний төлөө гэсэн үзэл бодол төлөвшүүлэх шаардлагатай байна гэсэн.

3. 74,1 хувь нь алба хаагчдын нийгэм эрх зүйн хамгаалалын асуудлыг удирдах бүрэлдэхүүний байнгын анхаарлын төвд байлгаж, байнга боловсронгуй болгох, тийм нөхцлийг эрх зүйн хэм хэмжээ, нийгмийн орчинд бүрдүүлэх.

4. 60,4 хувь нь байгуулага, алба хаагчдаас албан ажилаа хэвийн явуулахад шаардлагатай орчин үеийн техник, тусгай хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжөөр хангах хөдөлмөрийг хөнгөвчлөх бүхий л арга хэмжээг авах.

5. 53,5 хувь нь эрхэлж байгаа албан тушаалаас хууль бусаар ямар нэгэн шалтгаанаар халах, албан тушаал бууруулахгүй байх тийм эрх зүйн орчин нөхцлийг бүрдүүлэх.

6. 49,4 хувь нь байгуулага, албан тушаалтанаас алба хаагчдын дунд зохион явуулах олон нийт, соён гэгээрүүлэх, хүмүүжлийн чанартай бүхий л ажил арга хэмжээг оновчтой болгож, үр өгөөжтэй зохион байгуулах.

7. 48,7 хувь нь байгуулага, албан тушаалтанаас алба хаагчдын дунд зохиох нийтийн биеийн тамир, спорт, хамт олныг идэвхжүүлэх, эрүүлжүүлэх ажил арга хэмжээг оновчтой болгож, тогтмолжуулах.

8. 41,2 хувь нь цагдаагийн албаны сургалтын төлөвлөгөөг оновчтой төлөвлөж алба хаагчидад олгох мэргэжлийн мэдлэг, дадлагын сургалтыг тасралтгүй зохион

байгуулж тэдэнд чадвар, чадамж олгох, бататгах тэр сургалтын аргыг зөв тодорхойлж, оновчтой удирдан явуулах. гэж дараалал тогтоожээ.

Олон нийт, иргэд гэмт халдлагад өртөхгүй байх, аюулгүй амар тайван амьдрахыг хууль сахиулагчдаас хүсэж байна²³.

Энэ нь аль ч улс оронд тавигддаг нийгмийн шинжтэй том зорилтын нэг бөгөөд үүнийг ганцхан цагдаа, хууль сахиулагчдын хэмжээнд шийдвэрлэхгүйн ойлгомжтой. Асуудлыг иж бүрэн, өргөн хүрээнд авч үзэх шаардлагатай.

Төрийн хууль эрх зүйн оновчтой бодлого, хэрэгжүүлэх зөв механизмын зохицуулалтаар нийгмийн амьдралын бүхий л хүрээнд, нийгэм, эрх зүйн, шашин, хүмүүнлэгийн шинжлэх ухааны цогц аргуудыг бүтээлчээр ашиглаж чадсанаар сая энэ зорилтыг хангаж болох юм.

Бурханы шашин орчлон хорвоогийн өнгөт жаргал бүгд хуурмаг, төгс бус гээд, жинэхэн амар амгалан эрх чөлөө нь оюуны төвшинд, *шуналын хүлээснээс бүрэн ангижрах* тэр л үед олдоно²⁴ гэсэн номлолыг монголын өнөөгийн нийгэм дахь гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөлтэй уялдуулж, төрөөс баримтлах эрүүгийн бодлогыг оновчтой тодорхойлох явдал юм.

Хувь хүний зөв хүмүүжил, хүнлэг зан төлөв гээгдэж, нийгмийн бүхий л харилцаанд хууль зөрчих явдал түгээмэл болж, хүмүүсийн ухамсар сэтгэхүйд хууль бусаар хөлжих, амар хялбар аргаар амь зуух сэтгэлгээ төлөвшиж байгаа нь гэмт явдлын шалгаан болж байна²⁵.

Ийм нөхцөл байдалд цагдаагийн алба хаагчийн үйл ажиллагааг эрх зүйн хэм хэмжээний хүрээнд оновчтой зохицуулалт хийж, түүнийг хэрэгжүүлэх зөв механизм бий болгож, улмаар удирдлагын сэтгэхүйг өөрчлөх замаар захиргааны эрх зүйн хамгаалалт (баталгаа)-тай холбоотой асуудлыг иж бүрэн авч үзэж, боловсронгуй болгох тийм боломж байна гэж бид үзэж байна.

²³ . Х. Тэмүүжин. "Гэмт явдалтай тэмцэх төрийн бодлогын хэрэгжилт, чиг хандлага" олон улсын эрдэм шинэжилгээний хуралд хэлсэн үг. Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал онол, арга зүйн улирал тутмын сэтгүүл. УБ., 2013. №3 (45)

²⁴ . Х.Эрдэмбилэг "Дэлхийн бурханы шашин сүүлийн хоёр зууны Монголын хөгжилд" анхдугаар чуулганд хэлсэн үг

²⁵ · Монгол Улсын Цагдаагийн Ерөнхий Газрын Мэдээлэл судалгааны төв "Монгол Улс дахь 2010 оны гэмт хэргийн нөхцөл байдал, шалтгаан, нөхцөл, урьдчилан сэргийлэх арга зам". УБ., 2011. 93 дахь тал.

